

Крижевська С. Г. Рух і простір у морському пейзажі // Збереження і розвиток традицій пленеру: художня освіта і арт-туризм: тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції (31 січ.-2 лют. 2020 р., м. Одеса) / коорд. проекту Д. О. Величко; упорядн. А. І. Носенко; відп. секр. Д. О. Величко, А. І. Носенко; ДЗ «Південноукр. Нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського». – Одеса: Астропринт, 2020. – с. 37 – 39.

Ключові слова: морський пейзаж, рух, простір, імпресіонізм, Одеська художня школа, традиція, живописна поверхня, фактура, колорит.

Анотація: досліджено тему моря у творчості митців Одеси, показано особливості втілення руху і простору у морських пейзажах.

Крижевська Світлана Григорівна,
старший викладач кафедри образотворчого мистецтва Державного закладу
«Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», член Національної спілки художників України,
м. Одеса, Україна

РУХ І ПРОСТІР У МОРСЬКОМУ ПЕЙЗАЖІ

Ключові слова: морський пейзаж, рух, простір, імпресіонізм, Одеська художня школа, традиція, живописна поверхня, фактура, колорит.

На межі XIX - XX століть нове акцентування просторових побудов у живопису найяскравіше відбилося у творчості тих художників, які, спираючись на досягнення імпресіоністів, пішли далі у пошуках нових виражальних засобів. Їх уже не влаштовувала просто передача враження від реалій оточуючого світу. Поняття конкретного часу і руху набуло метафоричного, навіть символічного осмислення. Чисто емоційне захоплення природою поступається логічному мисленню, бажанню осягнути сутність ритмічного, тобто власне живописного руху ліній і кольорових плям на площині картини, означити залежність між ритмічним і зображеним рухом, між ілюзорним та архітектонічним простором. Вже у творчості Клода Моне можна чітко визначити, як за рахунок самої фактури поверхні живопису

пастозний, рухливий мазок утворює ілюзію мерехтіння потоків енергії морської та сонячної стихій. Поривчасті лінії скель, що піднімаються з води, стрімкість напрямків берега підкреслюють глибину простору моря до самого горизонту. Рухливі мазки передають спалахи світла на бурхливих хвилях, напрямок течій. Відчувається, як дихає світло і простір, сама водяна стихія та огортає її повітря.

Сама природа моря вимагала від художника стрімкого руху мазка, підпорядкованого руху мотиву. Особливістю композиції морського пейзажу є його розвиток вглиб простору. Передній план, зазвичай, займала більша чи менша смуга берега, біля якої іскрилися хвилі, і відповідно стрімко рухався пензель, утворюючи густий, плавний заміс фарби. Далі до горизонту, де хвилі заспокоювалися, вільно розтікаючись по простору моря, заспокоювався, згладжувався і мазок. Сам характер живописної поверхні відбивав діалектику боротьби двох великих стихій - вічно рухливої води і непорушності земної тверді. Багат шаровість, в'язкість мальовничої поверхні робить матеріально відчутною сутність земного буття. Саме у морських пейзажах найяскравіше проявляється трипланова розчленованість простору. На суходолі простір може бути обмеженим, закритим вертикальними елементами - деревами, будівлями тощо. У морському пейзажі завжди буде прорив до горизонту. Навіть якщо зобразити тільки бурхливі хвилі, все одно десь між ними прогляне лінія розподілу моря і неба і означить стрімкий рух вглиб неосяжного простору всесвіту.

Рух пов'язаний з категорією часу. Хвиля рухлива у часі і просторі. Вона набігає і відбігає, здіймається вгору і розтікається по прибережній смузі. Художники шукали як можна передати цей рух засобами живопису. Ці пошуки почалися задовго до імпресіоністів, але саме вони сформували ту живописну мову, яка надовго, на ціле ХХ сторіччя, слугувала відправною точкою для митців і не втратила свого значення і в наш час.

Тема моря знайшла своє втілення у творчості митців Одеси. Починаючи з кінця ХІХ ст., і через все ХХ століття вона достойно

прозвучала у їх творах. Мистецтво розвивається єдиним потоком, який охоплює усі країни. Жодна спільнота не замикається у собі, йде постійний обмін досвідом, який стає загальним надбанням людства. Можна згадати творчість К. Костанді, М. Кузнєцова, Р. Судковського, І. Похітонова, Д. Бурлюка. Кузнєцов хоч більше відомий як портретист, але віддав данину морю. Його твір «Морський прибій» 1913 р. передає динаміку морської хвилі, що розбивається об прибережне каміння і мерехтить відблисками аж до горизонту, зливаючись із небом. Мазки фарби покладені так, що утворюють враження прозорості і плинності води. За зображальними засобами з цим твором перегукуються живописні здобутки Юрія Єгорова, Ореста Слешинського, Адольфа Лози. Особливої виразності це набуло у пейзажах Санжейки. Свою яскраву творчу манеру мали Геннадій Малишев і Віктор Жураковський, Олександр Фрейдін і Костянтин Ломикін.

Активні пошуки виразності привели до прийому сферичності, вигнутості горизонту. У Юрія Єгорова, Олександра Фрейдіна, Володимира Власова обрій наче охоплює, замикає в коло весь видимий простір. Просторова динамічність невід'ємна від фактурної динамічності поверхні живопису. Експресія простору, видозмінення форми, викликають враження про певне бачення світу художником, залежним від незвичної обраної точки зору, або від особливості візуального сприйняття. Світ існує як неперервне величне ціле. Це враження залежить від відчуття становлення живопису як поступового, наполегливого процесу. У живописі час ніби стискається до миттєвості, стає ніби метафорою того розвитку та творення, яку митець зміг відчутти і передати засобами мистецтва на полотні, зумівши поєднати у синтетично-узагальненій миттєвості мистецтва логічну побудову картини з імпульсивно-емоційною стихійністю мазка.

Радість процесу творення полягає у нестримному розмаху живопису, коли у чергуванні мазків, у впевненому і сміливому русі пензля виникає емоційний підйом, безпосередньо діючий на глядача. Наносячи кольорову пляму на поверхню картини, пензель митця визначає і місце цього кольору у

реальному просторі природи. Переходячи від одного кольору до іншого, художник визначає їх функції у просторах природи і художнього твору, створюючи єдину картину світу. Мистецтво пройшло складний шлях пошуків нових живописних можливостей. За висловом Олександра Довженка, «потяг до нового – невід’ємна особливість творчого духу художника. Сукупність нових напрямків, жанрів і форм створюють стиль свого часу». Цей процес триває і зараз. Він є безмежним полем для нових відкриттів.